

ภาษาและวัฒนธรรมในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก
Language and Culture in His Majesty King Bhumipol
Adulyadej's The Story of Mahajanaka

สุภัทรา โกไศยกานนท์^{1*}

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพฯ 10300

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ภาษาและวัฒนธรรมในบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าผู้อ่านได้รับแนวคิดอะไรและอย่างไรจากบทพระราชนิพนธ์ วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาความหมายอภิปรายความ (Discourse Analysis) ในมุมมองของภาษาและวัฒนธรรม ซึ่งจากการอ่านอย่างลึกซึ้ง พบว่า ด้านวัจนภาษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกเฟ้นและเรียบเรียงถ้อยคำสำนวนอย่างประณีต ได้บรรยายภาพทั้งความโอ้อ่า และความขมขื่นหลังสมกับเป็นเรื่องอดีตชาติอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้า ในขณะที่ยวกันทรงรักษาลักษณะการใช้ภาษาง่าย ๆ ตามแบบฉบับนิทานเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าถึงเรื่องพระมหาชนก นอกจากนี้ ยังทรงปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมเนื้อหาให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย ด้านวัจนภาษา มีการใช้ภาพประกอบเป็นการช่วยเล่าเรื่องและเพิ่มสีสันให้เรื่องน่าสนใจ การอภิปรายความด้านวัฒนธรรมพบแนวคิด 4 ด้าน คือ ด้านศาสนา ทรงใช้ความเพียรที่บริสุทธิ์ สติปัญญา และกำลังกาย ในการปกครองและสถาปนาระบอบมหากษัตริย์ ด้านการปกครอง พบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ปกครองแผ่นดินโดยธรรมตลอด 50 ปี ของการครองราชย์ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ทรงนำเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตให้แก่คนไทย ในขณะที่ประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ และสังคม ด้านการศึกษา ได้สะท้อนคุณค่าของการศึกษาและสถาบันการศึกษาเพื่อมหาชน

Abstract

This research aimed to study the concepts that readers attain from the story of Mahajanaka, composed by His Majesty King Bhumibol Adulyadej, and how they are communicated to readers. The methodology of analysis was discourse analysis, focusing on language and culture. From a deep reading of the work, it can be seen that its words and phrases were selected and arranged in an exalted and exquisite style to praise the magical story of the Lord Buddha's previous birth. At the same time, the story is narrated in a straightforward way to allow the younger generation entry into the work. Apart from this, certain content was adjusted to be of greater benefit to Thai society. As for non-verbal language, illustrations were used to help tell the story and make it more interesting. In terms of culture, the examination of the work found four areas of import: religion reflecting as a way of pure perseverance, sharp wisdom and complete physical health; kingship and governance, with regard to which for over fifty years king Bhumibol has been on the throne and has shown devotion to the kingly virtues; the economy and society, regarding which the author advises Thai people on how to live well during economic crisis and in society; and education, the work reflecting the value of education and institutes of learning for all.

คำสำคัญ : บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก การอภิปรายความ

Keywords : The Story of Mahajanaka, Discourse Analysis

1. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่รอบรู้ในสรรพศาสตร์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และด้านอักษรศาสตร์ซึ่งจะเห็นได้จากวรรณกรรมที่พระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์ในช่วง พ.ศ. 2536 ถึง พ.ศ. 2539 จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต เป็นบทพระราชนิพนธ์แปล และพระมหาชนกเป็นบทพระราชนิพนธ์ ที่อาศัยเค้าโครงเรื่องชาดกที่ได้ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งที่มาของบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกนี้ เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2520 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสดับฟังพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระมหาวิริวงศ์ (วินธมฺมสโร มหาเถร) ณ วัดราชผาติการาม เรื่องพระมหาชนกเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานในกรุงมิลินา ซึ่งทำให้พระองค์ทรงสนพระทัย จึงได้ทรงค้นคว้าเรื่อง พระมหาชนก จากพระไตรปิฎก และได้มีการดัดแปลงเพื่อให้เข้าใจง่ายเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน จากเค้าเรื่องเดิมที่ว่าพระมหาชนกประสบความสำเร็จในการบริหารบ้านเมืองและสละราชสมบัติเสด็จออกทรงผนวช แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระดำริว่ายังไม่ถึงเวลาที่สมควรจะออกผนวชด้วยบ้านเมืองยังเจริญไม่ครบถ้วน และหมู่คนเหล่านี้ยังขาดภูมิปัญญา จึงต้องจัดการบำรุงการศึกษา ซึ่งแสดงถึงการบำเพ็ญวิริยะบารมีของพระมหาชนก อันเป็นความเพียรที่บริสุทธิ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแปลพระมหาชนกชาดกเสร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2534 และได้พระราชทานบทพระราชนิพนธ์ “พระมหา

ชนก” แก่ประชาชนชาวไทย เมื่อปี พ.ศ. 2539 เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองกาญจนาภิเษกแห่งรัชกาล และก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเพียง 1 ปี เรื่องราวของพระมหาชนกจึงเปรียบเสมือนพระราชสาส์นที่ทรงแสดงความห่วงใยต่อพลกนิกรและบ้านเมือง อีกทั้งเป็นการแนะแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาให้ผู้ที่มีสติปัญญาเข้าไปฟื้นฟูชาติให้พ้นจากวิกฤติโดยเร็ว ดังนั้น บทพระราชนิพนธ์เรื่องนี้สะท้อนความจริงของสังคมได้ระดับหนึ่ง จึงสมควรทำการศึกษาทั้งภาษาและวัฒนธรรมที่สื่อออกมาจากบทพระราชนิพนธ์เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

1.1 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก ในมุมมองของภาษาและวัฒนธรรม
2. เพื่อต้องการทราบถึงการสื่อความหมายจากภาพประกอบในบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก
3. เพื่ออภิปรายความโดยอาศัยวัตถุประสงค์ในข้อที่ 1 และข้อที่ 2 มาศึกษาและวิเคราะห์แสวงหาแนวคิดเกี่ยวกับมุมมองต่าง ๆ ที่พระราชทานต่อพลกนิกรให้เข้าใจและเข้าถึงบทพระราชนิพนธ์

1.2 ขอบเขตในการวิจัย

ศึกษาข้อมูลที่ได้จากเนื้อความและบริบทของบทพระราชนิพนธ์ สภาพแวดล้อมทางสังคมรวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการอภิปรายความ (Discourse Analysis) เป็นการวิเคราะห์จากบทพระราชนิพนธ์เป็นหลักผ่านกระบวนการใช้เหตุผลอย่างพินิจพิเคราะห์ในการสร้างข้อสรุปทั่วไปที่สามารถนำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

2. วิธีการศึกษา

การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมที่สื่อออกมาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการนำเสนอ ดังนี้

1. พระมหาชนกกับการอภิปรายความด้านภาษา
2. พระมหาชนกกับการวิเคราะห์และอภิปรายความด้านวัฒนธรรม
3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

3.1 ผลการศึกษา

3.1.1 พระมหาชนกกับการอภิปรายความด้านภาษา

ในการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” การอภิปรายความด้านวัฒนธรรม ภาษา การเลือกใช้ภาษาถึง 3 ภาษา การเลือกใช้ชนิดคำต่าง ๆ มาประกอบขึ้นเป็นประโยค การใช้โวหารภาพพจน์ การสร้างคำใหม่ การใช้ภาษาร่วมสมัย การใช้ตัวเลขและเครื่องหมายวรรคตอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านภาษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ ยังอภิปรายถึงอวัจนภาษาอื่น ได้แก่ การสื่อความหมายที่มากับรูปแบบและเนื้อหาจากภาพที่ใช้ประกอบในบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกจาก 8 ศิลปินและแผนที่ผีพระหัตถ์ 4 แผนที่ทรงเขียนด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์รุ่นเก่าส่วนพระองค์ว่าสามารถสื่อความหมายถึงสิ่งใด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1.1 การเลือกใช้ภาษา

หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก”

ประกอบด้วย พระราชนิพนธ์ถึง 3 ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และอักษรเทวนาครีกำกับภาษาบาลีทุกคาถา สาเหตุที่เลือกใช้ถึง 3 ภาษา มีเหตุผลดังนี้

ภาษาไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงต้องการให้คนรุ่นใหม่ได้อ่านหนังสือพระมหาชนก จึงได้มีการปรับลักษณะของภาษา ประโยค ศัพท์ ให้มีความกระชับเข้าใจง่าย และมีการปรับคำราชาศัพท์ให้เหมาะสมจากในชาดกเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น

ตัวอย่างการปรับภาษาให้กระชับเข้าใจง่าย จากตอนที่ 11 พระมหาชนกฉบับพระไตรปิฎก เหล่าอินเตวาลิกกล่าวหาว่า “จำเดิมแต่กาลที่ท่านทั้งสองได้พบกันแล้ว ขออย่าได้วิวาทเลย” พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ เหล่าอินเตวาลิกกล่าวหาว่า “บัดนี้ท่านทั้งสองได้พบกันแล้ว ขออย่าได้วิวาทเลย”

ตัวอย่างการปรับคำราชาศัพท์ให้เหมาะสม จากตอนที่ 5 พระมหาชนกฉบับพระไตรปิฎก “ครั้งนั้นทหารของพระโปลชนกยังพระอริฏฐชนกราชให้ถึงชีพตักษัย ในที่รบชาวพระนครทั้งสิ้นรู้ว่าพระราชาสวรรคตแล้วก็เกิดโกลาหลกันทั่วไป” พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ “ไพร่พลของพระอริฏฐชนกถูกทหารของพระโปลชนกตะลุมหันแตก และพระองค์เองต้องเสียดพระชนมชีพในที่รบ เมื่อชาวพระนครทราบข่าวพระราชาสวรรคตแล้ว ก็เกิดโกลาหลกันทั่วกรุง”

ภาษาอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ภาษาอังกฤษเพื่อใช้เป็นคู่มือการแปล คนที่รู้ภาษาหนึ่งจะได้เทียบกับภาษาหนึ่งได้และมีพระราชประสงค์จะเผยแพร่แก่นสารของธรรมะเรื่องความเพียรพยายามไปสู่คนต่างชาติอีกด้วย

อักษรเทวนาครี เป็นตัวอักษรทางราชการของอินเดีย ซึ่งในสมัยก่อนพวกนักปราชญ์ที่เรียนหนังสือของอินเดียใช้กันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีความรู้เรื่องอักษรเทวนาครี ประกอบกับทรงมีความรู้คอมพิวเตอร์ในระดับ Machine Language จึงทรงประดิษฐ์ฟอนท์ของตัวอักษรเทวนาครี นอกจากนี้ อักษรเทวนาครียังเป็นภาษาที่มาจากต้นเรื่องพระมหากษัตริย์และมีการสร้างสรรค์การเล่าเรื่องชาดกที่แปลกไปจากรูปแบบเดิม โดยในพระราชนิพนธ์เรื่องนี้จะนำด้วยบทแปลแล้วตามด้วยคาถา โดยอ้างเฉพาะคำหรือคำสำคัญ ๆ และอธิบายร้อยแก้วกำกับอีกครั้งหนึ่ง คำและความภาษาบาลีนี้จะเขียนด้วยอักษรเทวนาครีอันสวยงามไว้ด้วย

3.1.1.2 การเลือกใช้คำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพิจารณาในการใช้คำโดยคำนึงถึงการสื่อสารเป็นประการสำคัญ โดยทรงเลือกใช้คำที่ง่าย ประโยคมีความสั้นกะทัดรัดแต่ได้ใจความสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น

“พวกนี้ขาดทั้งความรู้วิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไปคือความสำนึกธรรมดา : พวกนี้ไม่รู้แม้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วงแต่ก็ทำลายต้นมะม่วง” (พ 140)

มีการใช้คำคล้องจอง ทำให้เวลาอ่านเกิดความรื่นเริงไพเราะ ตัวอย่างเช่น

“ตำแหน่งอุปราชแก่องค์พี่ และตำแหน่งเสนาบดีต้องคั่นอง” (พ 1)

มีการใช้คำแสดงภาพ คือ ใช้คำที่สามารถสื่อให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

“ในกาลที่พระเทวีจะเสด็จขึ้นเกวียน แผ่นดินได้นูนพองขึ้นตั้งจดท้ายเกวียน” (พ 23)

มีการสร้างคำใหม่ ๆ ในบทพระราชนิพนธ์เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

“ในอดีตกาลอันพันศกาววิสัย ครั้งหนึ่งพระราชพาพระนามว่า มหาชนก ครองราชสมบัติอยู่ในกรุงมิลิลา แคว้นวิเทหะ” (พ 1) ทำให้เข้าใจว่านานหนักหนา จนไม่อาจระบุได้

3.1.1.3 การใช้โวหารภาพพจน์ในการบรรยาย

เพื่อช่วยให้ภาษาสละสลวยมีการใช้บรรยายโวหารในการให้รายละเอียดข้อเท็จจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ ใช้พรรณนาโวหารในการเน้นรายละเอียดปลีกย่อยของสิ่งต่าง ๆ เพื่อจะเน้นถึงอารมณ์และความรู้สึกคล้อยตามของผู้อ่านและเพื่อสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน มีการใช้เทศนาโวหารเพื่อให้เหตุผล หลักฐานอ้างอิงเพื่อนำมาประกอบข้อเขียนเมื่อต้องการให้ผู้อ่านคล้อยตามและนำไปสู่การปฏิบัติ และใช้อุปมาโวหารโดยใช้การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้โวหารหลักเด่นชัดยิ่งขึ้น โดยมีคำเปรียบเทียบชัดเจน

นอกจากนี้ ยังมีการใช้ภาพพจน์เข้ามาช่วย คือ มีการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมและมีความไพเราะงดงาม ตัวอย่าง

“พระองค์จะมอบเศวตฉัตร หรือเข้ายุทภูมิกัน” (พ 12) ในที่นี้คำว่า เศวตฉัตร ถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนความเป็นพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ ในเรื่องพระมหากษัตริย์ยังมีการใช้ตัวละครเป็นสัญลักษณ์แทนคุณธรรมด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์แทนความมุ่งมั่น

3.1.1.4 การใช้ภาษาร่วมสมัย

ในพระราชนิพนธ์พระมหาชนก นอกจากจะใช้ภาษาโบราณตามยุคสมัยในเรื่องแล้ว ยังมีการใช้ภาษาที่ไม่มีใช้ในสมัยนั้น แต่เป็นภาษาที่ใช้ในปัจจุบัน เช่น

“ก็เกิดลิเนหาราวกะว่าเป็นน้องสาวของตน”
(พ 30)

“กล่าวกะมาณพ” (พ 36) ทรงใช้คำว่า “กะ” ซึ่งเป็นคำร่วมสมัยแทนคำว่า “กับ”

หรือ “เล่นไม่ซื่อ” (พ 4) “พากันขนยทุโรปกรณ์” (พ 9) “กลางวันแสด ๆ” (พ 74) เป็นต้น ทำให้ผู้อ่านซึ่งเป็นคนสมัยปัจจุบันเข้าใจและเห็นภาพได้แจ่มแจ้งจากคำร่วมสมัยเหล่านั้น

3.1.1.5 การใช้ตัวเลข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เลขไทยในส่วนเนื้อเรื่องที่เป็นภาษาไทย เพื่อเป็นการอนุรักษ์การใช้เลขไทยและใช้เลขอารบิกในส่วนของเนื้อเรื่องที่ทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเทียบเคียงเลขไทยและเลขอารบิกได้

3.1.1.6 การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของพระราชนิพนธ์บทนี้ คือ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน เช่น เครื่องหมายมหัพภาค (.) เครื่องหมายมหัพภาคคู่ (:) เครื่องหมายอัฒประภาค (“ ”) เครื่องหมายวงเล็บ () การเว้นวรรคของแต่ละประโยคให้ห่างกัน การใช้เครื่องหมายเหล่านี้ทำให้พระราชนิพนธ์ทั้งสองภาษามีความสมดุล คือ เมื่อในพระราชนิพนธ์ฉบับภาษาอังกฤษมีเครื่องหมายวรรคตอนในพระราชนิพนธ์ฉบับภาษาไทยก็มีเครื่องหมายวรรคตอนเช่นเดียวกัน ทำให้ผู้อ่านสามารถคิดเปรียบเทียบ

ทั้งสองภาษาได้โดยง่ายแบบประโยคต่อประโยค โดยดูจากการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ที่ตรงกัน เช่น เมื่อจบประโยค ก็มีเครื่องหมายมหัพภาค (.) ท้ายประโยคเหมือนกันทำให้รู้ว่าประโยคนี้ในภาษาอังกฤษคือประโยคใดในภาษาไทย

3.1.1.7 ด้านอวัจนภาษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพิจารณาว่าการสอนธรรมะจำเป็นต้องใช้ศิลปะเข้าช่วย จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจในธรรมะที่เป็นแก่นของเรื่อง นอกจากทรงตัดแปลงเนื้อหาของเรื่องให้เป็นเรื่องร่วมสมัยแล้ว ยังโปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินช่วยเขียนภาพประกอบเรื่องเป็นศิลปะไทยร่วมสมัยเช่นเดียวกัน มีการจัดวางภาพกระแสดลลื่นลวดลายจิตรกรรมไทยเป็นพื้นหลัง และมีรูปภาพประกอบตลอดเล่มซึ่งเป็นศิลปะร่วมสมัยทำให้ผู้อ่านเกิดความรื่นรมย์ในการอ่าน ดึงดูดผู้อ่านทุกเพศทุกวัยให้สนใจติดตามเรื่องราว และก่อให้เกิดจินตนาการกว้างไกล

3.1.2 พระมหาชนกกับการอภิปรายด้านวัฒนธรรม ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์

พระราชนิพนธ์พระมหาชนกสะท้อนถึงพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการปกครองประเทศและพลานุภาพตลอด 50 ปี จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงครองราชย์ด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งพระองค์ทรงใช้ความเพียรและความวิริยอุตสาหะอย่างยิ่ง เฉกเช่นเดียวกับพระมหาชนกที่ทรงใช้ความเพียรในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ยังแสดงว่าพระองค์ท่านทรงมีความเข้าใจพุทธศาสนาได้อย่างละเอียดลึกซึ้งมาก สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวทางพุทธศาสนาได้ในหลายมิติ ตลอดจนแสดงว่า พระองค์ท่านทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งและทรงเข้าใจ

ถึงแก่นแท้ของคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยมีการเชื่อมโยง วันสำคัญทางพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชาและวันมาฆบูชาไว้ด้วยในการสื่อสาร ภาพ 4 ภาพ แสดงถึงพระอัจฉริยภาพสูงส่งในการสื่อสาร เพราะสามารถสื่อสารในเรื่องราวหลายมิติ การประยุกต์เชื่อมโยง พุทธศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ ในการพยากรณ์ภัยทางธรรมชาติ แสดงถึงพระหฤทัย ที่ทรงเป็นห่วงความทุกข์สุขของพสกนิกรของพระองค์ท่านตลอดเวลา

3.1.2.1 หลักในการประพฤติตนด้าน เศรษฐกิจและสังคม

จากการวิเคราะห์สารที่แฝงอยู่ในบทพระราชนิพนธ์พระมหาราชก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดทฤษฎีพระมหาราชกเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่ดีและสังคมที่ดีไว้ 4 ประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การพึ่งตนเอง หมายถึง ในยามวิกฤติเราต้องคิดพึ่งตนเองมากกว่าที่จะบนบานขอ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ ต้องพึ่งตนเองเป็นสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยเหลือผู้ที่ช่วยตนเองก่อน

ประเด็นที่ 2 ความเพียรอันบริสุทธิ์ หมายถึง การพัฒนาเศรษฐกิจด้วยงานซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่แท้จริงไม่ใช่เศรษฐกิจฟองสบู่ เศรษฐกิจแท้เกิดจากการทำงานของมนุษย์จริง ๆ บนพื้นฐานการผลิตด้วยความเพียรของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงาม ส่วนเศรษฐกิจปลอมนั้นไม่ประกอบด้วย การผลิต แต่เป็นการเก็งกำไรหรือการเล่นการพนัน เป็นเศรษฐกิจฟองสบู่ เมื่อเป็นของไม่แท้ไม่ประกอบด้วย ความเพียรอันบริสุทธิ์ ก็ไม่นำไปสู่ความเจริญ แต่นำไปสู่สภาวะวิกฤติและหายนะ

ประเด็นที่ 3 การอนุรักษ์และเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งศูนย์ศึกษาพัฒนา 6 แห่งทั่วประเทศไทย ทุกภูมิภาคเพื่อให้โครงการหลวงเป็นโครงการซึ่งได้ผลอย่างแท้จริง โดยทรงเน้นความจำเป็นที่ต้องศึกษาปัญหาอย่างถ่องแท้ โดยทำร่วมกับประชาชนที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง หากทุกคนทำเช่นนี้แล้วการพัฒนาจะไม่เป็นพิษเป็นภัย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ปัญหาในปัจจุบัน คือ การพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่เจตนา

ประการที่ 4 การมีปัญญาออกจากโมหภูมิ หมายถึง ควรมีการปฏิรูปการเรียนรู้ออกมโนภูมิ หลุดพ้นจากอวิชชา เพื่อไปสู่การพัฒนาที่แท้จริง แม้มีการศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ แต่การศึกษานั้น ๆ ไม่ได้ช่วยให้คนในโลกหลุดพ้นจากโมหภูมิหรือเกิดปัญญาอย่างแท้จริง ตรงกันข้ามการศึกษาที่มีอยู่ในโลกอาจทำให้คนทั้งหลายติดอยู่ในโมหภูมิ ยิ่งขึ้น ทำให้โลกไม่พ้นวิกฤติ หรือยิ่งวิกฤติมากขึ้น ดังนั้น พระมหาราชกจึงเห็นความจำเป็นของการสร้างมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นแหล่งความรู้พัฒนาคน ให้หลุดพ้นจากอวิชชา หรือความไม่รู้ ซึ่งทางให้คน รู้จักหน้าที่ รู้จักพึ่งตนเอง เป็นคนดีมีศีลธรรม ลดความโลภ ความโกรธ ความหลง ก้าวเข้าสู่ความดีและความงาม เรียนรู้ เพื่อพึ่งตนเอง

3.1.2.2 แนวทางการพัฒนาการศึกษา

บทพระราชนิพนธ์พระมหาราชกจบลงด้วยการปรารภถึงการตั้งสถาบันการศึกษา “ปุทะเลย์มหาวิทยาลัย” ตามที่พระมหาราชกได้ให้ลัทธิจะไว้แก่นางมณีเมขลา พระมหาราชกทรงเห็นว่าเป็นเวลา

อันสมควรที่จะจัดตั้งสถาบันนี้เพื่อกอบกู้สถานการณ์ของบ้านเมือง เพราะทรงได้เห็นจากประสบการณ์เกี่ยวกับต้นมะม่วงที่ถูกทำลายไปด้วยวิชาว่าเป็นเพราะมนุษย์ส่วนใหญ่อยู่ในความหลงความไม่รู้ ไม่เข้าใจว่าประโยชน์ของตนอยู่ที่ใด และจะสามารถรักษาประโยชน์ของตนให้ยั่งยืนได้อย่างไร แต่สภาพปัญหาทุกด้านของสังคมไทยทั้งรูปธรรมและนามธรรมในปัจจุบัน คือ บทพิสูจน์ของความผิดพลาดในอุดมคติของการศึกษาที่ผ่านมา เพราะเวลาเศรษฐกิจดี เรามีความสุขฟูมเฟือยและหลงระเหิงเป็นการใหญ่ แต่พอไอเอ็มเอฟเข้ามาเรามีความทุกข์เพราะค่าเงินตก คนถูกออกจากการถูกอะไรต่าง ๆ ก็ตกตะลึง ทำอะไรไม่ได้นอกจากตีโพยตีพาย ดังนั้น การศึกษาที่ถูกต้องเพื่อความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์จึงจำเป็นต้องถึงพร้อมด้วยการอบรมทั้งด้านศีล จิต และปัญญา

3.1.2.3 ศิลปะในการปกครอง

ประชาชนชาวไทยควรมีความภาคภูมิใจที่เกิดเป็นพลเมืองในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เพราะทรงเป็นพระมหากษัตริย์มีพระปรีชาสามารถในศาสตร์ทุกด้าน เป็นผู้ทรงรอบรู้ในเรื่องของการเกษตร เรื่องน้ำ เรื่องดิน เรื่องป่าไม้ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม และทรงมีความเพียร ความวิริยอุตสาหะเป็นปรีชาที่ทรงใช้มาตลอดชีวิต มีศิลปะการเป็นผู้นำชั้นสูง คือ ไม่ทรงกำหนดietenแต่ใช้การให้กำลังใจและให้ความรู้ หรือการดำริตั้ง “ปุทะเลย มหาริชาลัย” ก็ให้เป็นคำขอจากเทพยดา โดยทรงนำคำขอจากนางมณีเมขลา มาปรารภกับพราหมณ์มหาศาล และพราหมณ์มหาศาลก็รับอาสาดำเนินการด้วยความมั่นใจว่ากรุงมิถิลาจะไม่สิ้นคนดี และสิ่งที่พระองค์กระทำ

ทั้งหมดนั้นมีเพียงวัตถุประสงค์เดียว คือ เพื่อความผาสุกของประชาราษฎร์ และเพียงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

3.2 อภิปรายผล

คุณค่าจากเรื่องพระมหาชนก ภาษาและวัฒนธรรมที่สื่อออกมาจากบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกมีคุณค่าต่อสังคมไทยอย่างมาก ทั้งคุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านเนื้อหา และคุณค่าด้านวรรณศิลป์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 คุณค่าด้านสังคม คนไทยจะได้ซาบซึ้งถึงพระราชลักษณะนิสัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านพระมหาชนกที่สะท้อนถึงพระราชจริยวัตรในการปกครองประเทศและพลกนิกรด้วยทศพิธราชธรรม พระองค์ทรงยึดปรีชาญาณความเพียรและทรงมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาของประเทศไทยเพื่อให้พลกนิกรของพระองค์มีแต่ความสุข รวมถึงข้าราชการและนักการเมืองนั้นควรจะตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง ทั้งที่เป็นในส่วนของผู้ที่ปกครองบ้านเมืองและในส่วนตัวเป็นคนไทยคนหนึ่ง ข้าราชการเหล่านี้ต้องประพฤติตนในทางที่ชอบด้วยศีลธรรม ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเต็มกำลังความสามารถ ในด้านการศึกษาต้องมีการปรับปรุงการศึกษา มีการวางรากฐานทางความคิด นำความรู้จากต่างชาติมาประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิม และต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศของเรา

3.2.2 คุณค่าด้านเนื้อหา

3.2.2.1 พระมหาชนกเป็นบทพระราชนิพนธ์ที่ดัดแปลงจากต้นเรื่องในพระไตรปิฎก ทำให้มี

ลักษณะเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาร่วมสมัยที่แตกต่างไป จากวรรณคดีพุทธศาสนาในแบบเดิม โดยมีการนำความคิดสมัยใหม่มาปรับให้เข้ากับ ความเชื่อของศาสนาในสมัยโบราณ แบบเดิมของ วรรณคดี พุทธศาสนา การบรรลุโมกขธรรมนั้น จะต้องออกบวชเท่านั้น แต่บทพระราชนิพนธ์ พระมหาชนกจบลงด้วยการตั้งสถาบันการศึกษา “โพธิยาลัยมหาวิฆาฬ” ให้ความรู้แก่ประชาชน แทนที่จะเสด็จออกผนวช สะท้อนให้เห็นว่า การ หลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุนิพาน ไม่ได้มีแต่ ในเพศบรรพชิตเท่านั้น การดำรงอยู่ในเพศคฤหัสถ์ ด้วยวิริยะและปัญญาอันบริสุทธ์ อาจเป็นวิถีทาง แห่งการบรรลุโมกขธรรมได้เช่นกัน

3.2.2.2 พระมหาชนกเป็นบทพระราชนิพนธ์ ที่มีแก่นของเรื่อง คือ ความเพียร หรือวิริยบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีพระราชประสงค์ ที่จะเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เราได้รับจากพุทธศาสนา มาสื่อสารเชื่อมโยงกับคนในปัจจุบัน ให้เป็นผู้มีความ เพียรและให้ความสำคัญกับการศึกษา พระองค์ทรง แสดงให้เห็นว่าการพนมโหมม คือ ให้มีปัญญาและ การมีปัญญาสามารถมีได้ด้วยการศึกษา ปัญญา ที่ต้องการมากที่สุดในระบบการศึกษา ก็คือ ความ รู้เท่าและรู้ทันโลกและชีวิต

3.2.2.3 บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกทรง แสดงให้เห็นว่าความเพียรที่บริสุทธ์ เป็นคุณธรรม สำคัญที่ต้องรู้พื้นฐานเพื่อประโยชน์ในการดำเนิน ชีวิต และเป็นมรดกแก่กุลบุตรกุลธิดาชาวไทยใน อนาคต โดยทรงพิจารณาเห็นว่าการสอนธรรมะ ต้องใช้ศิลปะเข้าช่วย เพราะนอกจากทรงดัดแปลง เนื้อหาของเรื่องให้เป็นเรื่องร่วมสมัยแล้ว จึง โปรดเกล้าฯ ให้ศิลปินช่วยเขียนภาพประกอบเรื่องให้ เป็นศิลปะไทยร่วมสมัยเช่นเดียวกัน พระราชทาน

พระราชดำริให้ออกแบบจัดหน้าให้เป็นแบบหนังสือ เทพนิยายของฝรั่ง และในปี 2543 ยังจัดพิมพ์ พระมหาชนกฉบับการ์ตูนขาวดำและฉบับการ์ตูน สีสีเพื่อดึงดูดใจให้เยาวชนสนใจที่จะอ่าน

3.2.2.4 บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบัน โดย ยึดแนวความคิดการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงตั้งพระทัย พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกเป็นอย่างมาก และ ได้พระราชทานฝากทฤษฎีพระมหาชนก ให้เป็นหลัก ในวิถีชีวิตของคนไทย เพื่อนำไปสู่ชีวิตและสังคมที่ดี

3.2.3 **คุณค่าด้านวรรณศิลป์** พระมหาชนก มีความงามทางด้านภาษาทั้งในการใช้คำ สำนวน และโวหารซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ ทรงเลือกสรร และเรียบเรียงถ้อยคำสำนวนอย่าง ประณีตในขณะที่เดียวกันก็ทรงใช้คำง่ายทำให้เห็น ภาพได้ชัดเจน ถึงแม้จะใช้คำน้อยแต่กินความมาก ได้ใจความที่สมบูรณ์ตามแบบฉบับนิทานอีกด้วย นอกจากนี้ ได้ทรงเสนอแนวสร้างสรรค์การเล่าเรื่อง ซาดกแปลกไปจากรูปแบบเดิม ซึ่งบทเจรจาสำคัญ ๆ ในบางตอนจะมีคาถา คือ บทร้อยกรองภาษาบาลี นำแล้วตามด้วยข้อความแปล แต่ในพระราชนิพนธ์ เรื่องนี้้นำด้วยบทแปลแล้วตามด้วยคาถา โดยอ้าง เฉพาะคำหรือความสำคัญ ๆ และอธิบายร้อยแก้ว กำกับอีกครั้งหนึ่ง คำและความภาษาบาลีนี้จะเขียน ด้วยอักษรเทวนาครีอันสวยงามกำกับไว้ด้วย ทรง มีพระราชดำริให้คนรุ่นใหม่อ่านบทพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก จึงทรงปรับสำนวนภาษาจากใน ซาดกเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ทรงเลือกใช้ศัพท์บางคำ ให้เข้าใจง่ายขึ้น แต่ก็ไม่ได้ทรงทิ้งสำนวนเก่ายังคง มีเค้าสำนวนโบราณอยู่ และลีลาของภาษายังเป็น แบบของนิทานซาดกอยู่

4. สรุป

4.1 แนวคิดหลักที่ได้รับจากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทพระราชนิพนธ์พระมหาชนก สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. คนจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีพื้นฐานของความเพียรที่บริสุทธิ์โดยมีสติปัญญาเป็นพื้นฐาน
2. การพัฒนาประเทศที่ได้อย่างแท้จริงต้องพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ทางการเกษตร เพื่อนำไปสู่ชีวิตและสังคมที่ดี
3. การให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาบ้านเมืองที่ยั่งยืน การจัดตั้งมหาวิทยาลัยไม่ควรเน้นให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องสามารถสอนให้ประชาชนมีปัญหาเห็นแจ้ง หลุดพ้นจากอวิชชาหรือความไม่รู้ จึงจะเกิดการพัฒนาได้
4. หัวใจของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ได้หมายความว่าการศึกษาของเดิมไว้เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีควมหมายครอบคลุมถึงการฟื้นฟูและพัฒนาอีกด้วย
5. การพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องศึกษาปัญหาอย่างถ่องแท้ โดยคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง

5. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่มีนโยบายส่งเสริมพัฒนางานวิจัยด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยและหวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์

ต่อวงการศึกษาศึกษาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตต่อไป

6. เอกสารอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะครุศาสตร์. 2552.

ดุจเทพลิขิตชีวิตงาม. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

_____. ม.ป.ป. พระอัจฉริยภาพทางด้านวรรณคดี

ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว: พระมหาชนก ม.ป.ท. (เอกสารประกอบการสัมมนา)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2540. รัฐศาสตร์การ

บริหารรัฐกิจ ทฤษฎี: หนึ่งทศวรรษรัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตารา มหาวิทยาลัยเกริก.

_____. 2545. วาทกรรมและการพัฒนา.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ณัฐพงศ์ แยมเจริญ. 2544. วาทกรรมวิเคราะห์

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชา วาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. 2546. ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงกับ

ทฤษฎีพระมหาชนกกับนโยบายขจัดความ

ยากจนและการพัฒนาที่ยั่งยืน. (จากการ

ระดมความคิดที่สภาพัฒนาฯ เมื่อ 22 เมษายน 2546)

ภูมิพลอดุลยเดชฯ, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

2540. พระมหาชนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพ-

มหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน. 2539. ความเป็นมา

พระมหาชนก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อยทอง.

- วาสนา บุญสม. 2551. **จากพระมหาชนกเพชรแห่งพระอัจฉริยภาพสู่นิทานสี่ภาค**. กรุงเทพฯ: ปิรามิด.
- วิทย์ บัณฑิตกุล. (รวบรวม). 2552. **100 เรื่องในหลวงของฉัน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์.
- สมยศ ศุกกิจไพบูลย์ 2552. **ตามรอยพระราชนิพนธ์พระมหาชนก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. 2542. พระมหาชนก: โมกขธรรมแห่งปัจจุบันสมัย. **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. 2545. **หลักและทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ประสิทธิ์ภักดิ์แอนด์พริ้นติ้ง.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์ 2543. **นาฏศิลป์ปริทรรศน์**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนันท์ ปันยารชุน. 2540. **ปาฐกถาเนื่องในงานเปิดตัวพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” ฉบับปกอ่อน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- Allen, Graham. 2000. **Intertextuality**. London and New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 1999. **Religion and Culture**. New York: Routledge.

